

Videtur autem etiam altera quaedam natura animæ irrationalis esse: quæ rationis tamen quadam ex parte capax sit. Continentis enim & incontinentis rationem, adamus: quippe cum rectè & ad optima inanimæ item id quod rationem habet laudat, videtur tamen aliud quid etiam in ipsis ineffe, quod pugnet, resistatque rationi. Planè enim quemadmodum resoluta corporis membra si ad dextram monere volueris è cōtrario in sinistram deferuntur: sic quòque in anima cōtingit, in contrarias enim partes incontinentium appetitiones feruntur. Sed in corporibus quidem quod præter propositum fertur, videmus: in anima non videmus. Fortasse autem nihilominus in anima quoque esse quippiam præter rationem existimandum est, quod ei aduersetur ac resistat: quomodo verò digerit, sit, nihil refert. Quod tamen etiam ipsum rationis esse particeps videtur, quemadmodum diximus: continentis enim rationi obtemperat. Atque etiam magis fortasse in temperante ac forti obediens est: omnia enim in his rationi consonant. Esse igitur irrationalis quoque hæc duplex videtur, nam vegetalis nullo modo cum ratione communicat: concupiscibilis autem & omnino appetibilis particeps rationis quodam modo est: quatenus ipsi obedit, imperioque eius obtemperat. Ita profecto & patris & amicorum habere rationem dicimus, & non sicut mathematicorum. Parere autem quodam modo rationi irrationalem hanc partem admonitio, & omnis increpatio, & cohortatio indicat. Quod si dicendum est hanc quoque partem rationem habere, duplex erit ea quæ rationem habet: altera enim propriè & in se eam habebit: altera ita, ut si qui dicitur patris audiens est. Virtus quoque secundum hanc differentiam distinguitur. Nam alias ex ipsis intellectuas, alias morales dicimus: sapientiam, perspicaciam & prudentiam, intellectuas: liberalitatem & temperantiam, morales. Cum enim de moribus loquimur, non sapientem aut perspicacem, sed mansuetum aut temperantem aliquem dicimus. Laudamus etiam sapientem ex habitu: habitus verò laudabiles virtutes appellamus.

Ἄνοικα δὴ καὶ ἀλλήτερες φύσεις τῆς ψυχῆς ἀλογος ἐστὶ, μετέχουσα μὲν τοῖς πᾶσι λόγοις τῷ γὰρ ἐγκρατοῦς καὶ ἀκρατοῦς τὸν λόγον, καὶ τῆς ψυχῆς τὸν λόγον ἔχον, ἐπιτανοῦ μὲν ὁρθῶς γὰρ καὶ ὅτι τὰ βέλτεστα παρεκκελεῖ. φαίνεται ἧ ἐν αὐτοῖς καὶ ἀλλοῖα παρεῖ τὸν λόγον πεφυκός, ὃ μάλιστα τε καὶ ἀπεινέει τῷ λόγῳ. ἀτεχνῶς γὰρ καὶ ὡς περ τὰ παρεκκελυμένα τῷ σώματι μόρια εἰς τὰ δεξιὰ περιμετρούμενα κινήσασιν, τοῦ αὐτοῦ πῶς εἰς τὰ ἀριστερὰ παρεφάρεται καὶ ὅτι τῆς ψυχῆς οὗτος ὅτι τὰ ἐναντία γὰρ αἰ ὁμοῦ ἦν ἀκρατοῦ. ἀλλ' ἐν τοῖς σώμασι ὡς ἑσθῶν τὸ παρεφάρεθαι μὲν, ὅτι δὲ τῆς ψυχῆς, οὐχ ἑσθῶ μὲν, ἴσως δὲ οὐδὲν ἢ πῶς ἐν τῇ ψυχῇ νομισθῶν εἶναι τι παρεῖ τὸν λόγον, ἐπιτανοῦ μὲν τοῦτου καὶ ἀντιβάνον. πῶς δὲ ἔτερον, οὐδὲν διαφέρει. λόγος δὲ καὶ αὐτὸ φαίνεται μετέχειν ὡς περ εἰ πομῶν πειθαρχεῖ γὰρ τῷ λόγῳ τὸ τῷ ἐγκρατοῦς. ἐπὶ δὲ ἴσως ὀλιγωτέρον ὅτι τὸ τῷ σώφρονος καὶ ἀνδρείου· πάντα γὰρ ὁμοφανεῖ τῷ λόγῳ. φαίνεται δὲ καὶ τὸ ἀλογον διπλόν. τὸ μὲν γὰρ φυσικὸν οὐδεμῶς κοινωνεῖ λόγου· τὸ δὲ ὀπτιμικτικὸν καὶ ὅλων ὀρεκτικόν, μετέχει πῶς, ἢ καὶ κτηνοῦ ὅτι ἐν αὐτῷ καὶ πειθαρχικόν. οὗτο δὲ καὶ τῷ πατρὸς καὶ ἡν φίλων φαμὲν ἔχειν λόγον, καὶ οὐχ ὡς περ ἡν μαθηματικῶν ὅτι δὲ πεῖθεταί πῶς ἴσως λόγῳ τὸ ἀλογον, μάλιστα καὶ ἡ νοσήτησις, καὶ πᾶσι ὀπτιμικτικῶν τε καὶ παρεκκελισις. εἰ δὲ καὶ ἡ καὶ αὐτὸ φαίνεται λόγον ἔχειν, διπλὸν ἔσται καὶ τὸ λόγον ἔχον· τὸ μὲν κωρίως καὶ ἐν αὐτῷ, τὸ δὲ ὡς περ τῷ πατρὸς ἀκουστικόν π. διορίζεται δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ τῶν διαφορῶν ταῦ τῶν λέγει μὲν γὰρ αὐτῷ, τὰς ὡς διανοητικῆς, τὰς δὲ ἡ δικῆς· σοφίαν μὲν καὶ συνέστιν καὶ φρόνησιν, διανοητικῆς· ἔλευθερότητα δὲ καὶ σωφροσύνην, ἡ δικῆς λέγοντες γὰρ περὶ τοῦ ἡθους, οὐ λέγει μὲν ὅτι σοφός, ἢ σωμῆτος· ἀλλ' ὅτι σωφρός, ἢ σωφρον· ἐπιτανοῦ μὲν δὲ καὶ τὸν σοφὸν καὶ τῶν ἔξιν ἡν ἔξωθεν δὲ τὰς ἐπιτανοῦτας, ἀρετῆς λέγει μὲν.